

درس ۷: تجارت بین الملل

موقعیت

این درس به بررسی مزیت‌های مطلق و نسبی، تحریم‌ها، سازمان‌های اقتصادی بین‌المللی و پیمان‌های تجاری می‌پردازد. در این درس به تأثیرات منفی و مثبت تحریم‌ها اشاره می‌کنیم.

گفت‌وگو در کلاس

- ۱- آیا اگر سفارش خارجی برای سموم زیستی نبود، آقای محمدی زودتر شکست نمی‌خورد؟
تجارت خارجی در اغلب زمان‌ها و مکان‌های سودآور است، ولی در برخی از شرایط سخت تحت تأثیر تنش‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی پیامدهای منفی به دنبال دارد.
- ۲- به نظر شما چه عللی باعث می‌شود طرف عراقی به فکر وارد کردن محصول از یک کشور دیگر بیفتد؟
کشورها زمانی کالا یا خدمات از کشور دیگر وارد می‌کنند که خود نتوانند آن کالا یا خدمات را با کیفیت بهتر و قیمت پایین‌تر تولید کنند. به طور خلاصه می‌توان گفت در تولید آن کالا و خدمات مزیت نداشته باشند.
- ۳- به نظر شما، وجود تقاضای خارجی برای کالای تولیدی آقای محمدی چه منافعی برای او و کارگاهش به همراه داشت؟
میزان فروش شرکت افزایش یافت و شرکت به بازارهای خارجی راه پیدا کرد و از طرف دیگر شرکت توانست با فروش خارجی خود ارزآوری داشته باشد.

نقشه راه

مشکلات و چالش‌های تجارت خارجی

موانع امروزی تجارت (انواع تحریم‌ها)
یافتن الگویی مطلوب برای رفع موانع تجارت

طرح مسئله

- کالا و خدماتی که در داخل کشور تولید می‌شوند.
 - کالاها و خدماتی که توسط یک کشور خارجی تولید و به کشور ما صادر شده‌اند.
 - کالاها و خدماتی که توسط شرکت‌های چندملیتی تولید شده‌اند، مثلاً سرمایه‌گذار یک شرکت آلمانی است ولی ساخته شده دست کارگران چینی است.
- ✓ اشکال مختلف تولید کالا و خدمات
از نظر ملیت آن‌ها

نکته: برخی محصولات، به ویژه محصولاتی که از فناوری‌های پیشرفته‌تری بهره می‌برند، ممکن است چند میلیتی باشند.

- بازیرگان عرضه اقتصاد
- بازیگران خرد - خانوارها
 - بنگاه‌های اقتصادی (مؤسسات انتفاعی و غیرانتفاعی و خیریه‌ها)
 - بازیگران کلان - دولت‌ها
 - سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی

چرا تجارت با دیگر کشورها مهم است؟

فرض کنید صاحب یک شرکت بزرگ تولید پوشاک هستید و در کشور شما امکان تولید پنبه وجود ندارد و یا تولید آن هزینه بسیار بالایی دارد. اما در عوض کشور همسایه شما، زمین حاصل‌خیزی برای کشت پنبه دارد. شما برای این که هزینه ی تولیدتان را کاهش دهید و بتوانید با قیمت مناسب‌تری پوشاک خود را به بازار روانه کنید، پنبه را از کشور همسایه وارد می‌کنید و هزینه‌های تولید خود را کاهش می‌دهید. پوشاک را با قیمت مناسب‌تر به بازار عرضه می‌کنید و سود بیش تری به‌دست می‌آورید.

- امکان تولید آن کالا در داخل نیست.
 - اگر آن کالا در داخل تولید شود، هزینه تولید آن بالا خواهد بود.
 - کیفیت تولید آن کالا در داخل بسیار پایین‌تر از مشابه خارجی آن است.
- ❖ علت ورود یک کالا از خارج (به طور خلاصه)

- کشور صادرکننده - بازار فروش خود را گسترش می‌دهد.
- صادرات برای آن کشور ارزآوری دارد.

فصل دوم: درس هفتم | تجارت بین الملل

❖ **فواید تجارت برای کشورها**

- یکسان نبودن منابع و عوامل تولید در کشورها (مثلاً ایران نفت دارد، کشور شیلی مس و کشور چین نیروی کار)
- یکسان نبودن کشورها از نظر دسترسی به فناوری (مثلاً کشور ژاپن و آلمان از فناوری بالایی برخوردارند)
- تفاوت‌های اقلیمی و آب و هوایی (مثلاً کشور ما برای تولید پسته و خرما شرایط خوبی دارد و مصر برای تولید پنبه).

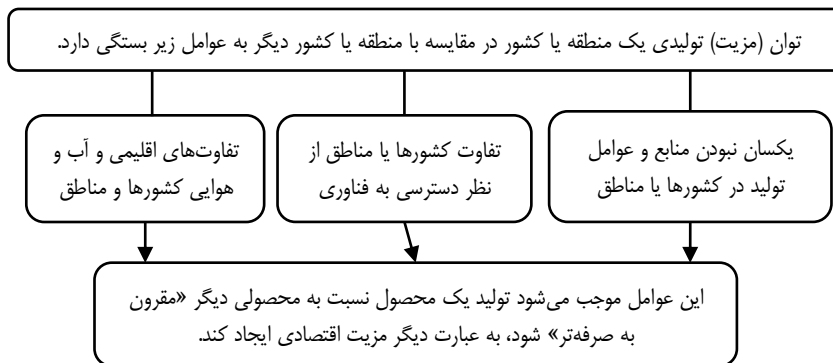
❖ **تفاوت های اقلیمی، یکسان نبودن کشورها از نظر دسترسی به فناوری و یکسان نبودن منابع و عوامل تولید** باعث می‌شود ← تا تولید یک محصول در کشوری به صرفه باشد و در کشور دیگر، صرفه اقتصادی نداشته باشد.

❖ **مزیت‌های تولیدی** باعث می‌شود که کسب و کار رونق بگیرد و پایه بده-بستان بین دو کشور با صادرات و واردات تقویت شود. تجارت موفق می‌تواند دسترسی به بازارهای وسیع تر را افزایش داده و با سودآوری بیش تر و کاهش هزینه‌ها به افزایش رفاه کمک کند.

بیش تر بدانیم
<ul style="list-style-type: none"> • این بندر از پُر رونق‌ترین بنادر ایران در دوران‌های گذشته بوده است. • این بندر سه هزار ساله در بخش مرکزی شهر کنگان واقع شده بود و در میان باستان‌شناسان از شهرت بالایی برخوردار بوده است. • بند سیراف، دروازه تجارت ایران با هند، چین و آفریقا بوده است. • این بندر شهری زیبا، آباد و ثروتمند بوده است.

❖ **اصل مزیت‌های مطلق و نسبی در تجارت**

- مفهوم **مزیت یعنی**: برتری داشتن در یک فعالیت
- عوامل متعددی باعث شکل‌گیری **مزیت در تولید** می‌شود.

❖ **مزیت مطلق**

الف) هر دو کشور به یک اندازه از نیروی کار، سرمایه دولتی و دانش فنی برخوردارند: در هر دو کشور فقط غذا و پوشاک با قیمت‌های یکسان تولید می‌شوند.

ب) هر دو کشور اگر همه عوامل تولیدشان را با اشتغال کامل، برای تولید غذا به کار گیرند، ایران ۶۰ واحد غذا و برزیل ۴۰ واحد پوشاک تولید می‌کند.

ج) هر دو کشور اگر همه عوامل تولیدشان را با اشتغال کامل، برای تولید پوشاک به کار گیرند، ایران ۳۰ واحد پوشاک و برزیل ۷۰ واحد پوشاک تولید می‌کند.

«نتیجه»

در این صورت می‌گوییم برزیل در تولید پوشاک و ایران در تولید غذا «مزیت مطلق» دارند. در نتیجه بهتر است در محصولی که مزیت دارند، تخصص و تمرکز یابند و محصولات خود را با یکدیگر مبادله کنند؛ یعنی ایران به برزیل مواد غذایی صادر کند و برزیل به ایران، پوشاک.

دو کشور ایران و برزیل را در نظر بگیرید. هر کدام شرایط و ویژگی‌های مقابل را دارند.

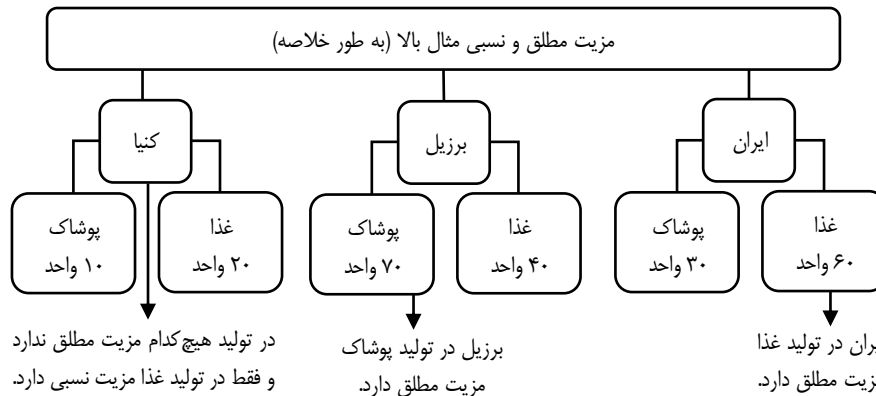
❖ **مزیت نسبی**

مثال: اکنون کشور دیگری مثل کنیا را در نظر بگیرید که از نظر عوامل تولید با دو کشور ایران و برزیل یکسان است. اگر کنیا همه امکانات خود را بر تولید غذا

فصل دوم: درس هفتم | تجارت بین الملل

برزیل بیش تر است و این کشور مجبور است برای تولید مقدار مشخصی از کالا، منابع بیش تری را صرف کند. ← آیا به نظر شما کشور کنیا به هیچ وجه امکان تخصصی شدن و حضور در تجارت جهانی را ندارد؟

اقتصاددانان در این حالت، مفهوم «مزیت نسبی» را به کار می‌برند و می‌گویند هر چند کنیا در غذا و پوشاک، نسبت به دیگر کشورها (ایران و برزیل) مزیت مطلق ندارد ولی، در کشور خود در تولید غذا نسبت به پوشاک مزیت نسبی دارد. بنابراین باید در صنعت غذا متمرکز شود و پوشاک موردنیاز خود را از برزیل وارد کند به عبارت دیگر، هزینه فرصت تولید غذا در کشور کنیا، کم تر از هزینه فرصت تولید پوشاک است و همین امر باعث می‌شود تا کنیا منابع کمیاب خود را بیش تر به تولید غذا، اختصاص دهد.

مزیت مطلق ← یعنی یک کشور در تولید یک محصول شرایط بسیار خوبی دارد و کشورهای دیگر قدرت رقابت در آن محصول را با این کشور ندارند یا می‌توان گفت این کشور محصول مدنظر را با بالاترین کیفیت و پایین‌ترین هزینه تولید می‌کند.

مزیت نسبی ← یعنی یک کشور قدرت تولید یک کالا با هزینه فرصت کم تر، نسبت به سایر کالاها را در کشور خود دارد. (مثلاً همان کنیا در تولید غذا نسبت به پوشاک)

اولاً، از منابع و سرمایه‌ها به بهترین نحو ممکن استفاده نمی‌شود که به نوعی **هدر رفت** آن‌ها محسوب می‌شود (چرا که منابع کمیاب هستند)

⚡ اگر مزیت مطلق و نسبی رعایت نشود • ثانیاً، با تولید محصولات کم تر و بی کیفیت تر، باعث کاهش رفاه جامعه می‌گردد.

نکته: برای شکل گیری صادرات باید به دو مفهوم مزیت مطلق و نسبی توجه شود.

پیامد مثبت صادرات کالا برای تولیدکنندگان

- صادرات کالاها به تولیدکنندگان اجازه می‌دهد تا محصولات خود را در بازارهای بزرگ تر به فروش برسانند.
- صادرکنندگان به منظور رقابت با تولیدکنندگان دیگر، به تلاش بیش تر برای تولید بهتر و کارآمدتر وادار می‌شوند.

نکته: مزیت مطلق در مقایسه با تولید کنندگان خارجی است ولی مزیت نسبی در مقایسه با داخل است.

مزیت نسبی و هزینه فرصت

♦ برای آن که مفهوم مزیت نسبی را بهتر درک کنیم، باید به مفهوم هزینه فرصت و تخصیص بهینه منابع کمیاب توجه کنیم.

♦ هزینه فرصت، یعنی فرصت‌هایی که از آن چشم‌پوشی می‌کنیم.

مقایسه مزیت نسبی با هزینه فرصت

- یک وکیل برای یک ساعت حق مشاوره ۲۰۰,۰۰۰ تومان دریافت می‌کند.
- یک منشی برای کارهای تایپ و مدیریت کارهای اجرایی دفتر و کالت، ساعتی ۵۰,۰۰۰ تومان دریافت می‌کند.

حالا اگر وکیل بخواهد کار منشی را انجام دهد، ظاهراً ۵۰,۰۰۰ تومان صرفه‌جویی کرده است ولی در حقیقت ۱۵۰,۰۰۰ تومان ضرر کرده است؛ پس وکیل در انجام کار منشی از مزیت نسبی برخوردار نیست.

♦ سه مفهوم هزینه فرصت، تخصیص بهینه منابع کمیاب و مزیت نسبی در ارتباط با هم هستند. نفع هر کشور در این است که به تخصیص شدن در تولید و ارائه کالاها و خدماتی بپردازد که در آن بهترین است و با مبادله آن محصول با کشورهای دیگر نیاز خود به کالا و خدمات دیگر را تأمین کند.

۲۰۰۰۰۰ - ۵۰۰۰۰ = ۱۵۰۰۰۰

فصل دوم: درس هفتم | تجارت بین الملل

دولت‌ها و تجارت بین الملل

منافع و محدودیت‌های تجارت بین الملل برای کشورها	منافع	محدودیت‌ها (مشکلات)
	گسترش بازار فروش	تحریم‌ها
	افزایش درآمد	موانع قانونی و گمرکی
	ارزآوری	بحران‌های نظامی، سیاسی و اقتصادی
	سود بیش تر	_____

با وجود منافع قابل توجهی که تجارت بین‌الملل برای کشورها دارد، اما در عمل دولت‌ها با روند تجارت بین‌الملل یکسان برخورد نکرده‌اند. یک کشور ممکن است با مشکلات پر طرفدار خود مواجه باشد و کشور همسایه‌اش، مشکلات و مسائل متفاوتی داشته باشد. همچنین آرمان‌ها و چشم‌اندازهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشورها ممکن است تفاوت‌های قابل توجهی داشته باشد. همین امور موجب می‌شود تا دولت‌ها در طول تاریخ و در شرایط گوناگون، برخوردهای گوناگون و گاه متعارضی با مسئله تجارت بین‌الملل داشته باشند.

- **حمایت از صنایع داخلی و کاهش وابستگی به کشورهای دیگر** ← گاهی دولت‌ها برای حمایت از صنایع داخلی خود و کاهش وابستگی به کشورهای دیگر، تعرفه‌های گوناگونی بر واردات برخی از کالاها وضع می‌کنند.
- **مسائل سیاسی و اقتصادی** ← گاهی کشورها در جهت گسترش روابط اقتصادی شان با کشورهایی که دیدگاه‌های نزدیک سیاسی با یکدیگر دارند، پیمان‌های تجاری وضع می‌کنند و تعرفه‌ها را کاهش می‌دهند همچنین ممکن است بنا به تغییر شرایط و بروز اختلافات سیاسی یا اقتصادی، تعرفه‌ها را برقرار و پیمان‌های قبلی را نقض می‌کنند.
- **آرمان‌های سیاسی و اجتماعی** ← آرمان‌ها و چشم‌اندازهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشورها ممکن است تفاوت‌های قابل توجهی داشته باشد.

➤ برخی از دلایل برخوردهای گوناگون و گاه متعارض کشورها (عملکرد دولت‌ها) با مسئله تجارت بین‌الملل

چند نمونه از وضع تعرفه‌های جدید و تغییر شرایط مبادله در اقتصاد بین‌الملل

کشور یا کشورها	نوع تعرفه گمرکی (وارداتی)	علت وضع تعرفه
انگلستان	در سال ۱۷۰۱، قانونی در مجلس خود تصویب کرد که براساس آن واردات هر نوع پوشاک با ابریشم ایرانی، هندی و چینی را به کشور ممنوع اعلام کرد.	حمایت از صنعت منسوجات داخلی انگلستان.
آلمان، اروپای شرقی، ایالات متحده	تعرفه‌های حمایتی متعددی بر کالاهای وارداتی وضع کردند.	تقویت و حمایت از صنایع داخلی خود
کنگره آمریکا	در دوره بین دو جنگ جهانی، کارگران و تولیدکنندگان، کنگره آمریکا را متقاعد کردند که تعرفه‌های گمرکی را تا ۵۲ درصد افزایش دهد.	حمایت از تولیدات داخلی نکته: البته سایر کشورها نیز به تلافی این اقدام، تجارت خود را با آمریکا کاهش دادند.

- ایالات متحده آمریکا، در دهه ۷۰ قرن بیستم نیز مجدداً به سیاست‌های حمایت‌گرایانه در مقابل تجارت آزاد روی آورد.
- سازمان‌های بین‌المللی که در قرن بیستم شکل گرفت، مجموعه‌ای از پیمان‌های تجاری منعقد کردند که با فراز و نشیب‌های گوناگونی همراه بودند.

مهم‌ترین سازمان‌ها و قراردادهایی که در قرن بیستم شکل گرفتند.		
نام سازمان	نحوه شکل‌گیری	پیامد و هدف
بانک جهانی توسعه و صندوق بین‌المللی پول	این دو سازمان در نتیجه کنفرانس پولی و مالی سازمان ملل (برتن وودز) در سال ۱۹۴۴ تشکیل شد.	مقابله با سیاست‌های حمایت‌گرایانه آمریکا و برخی از کشورهای اروپایی
سازمان جهانی تجارت (WTO)	در سال ۱۹۴۷، ۲۳ کشور برای جلوگیری از اقدامات حمایت‌گرایانه کشورها علیه یکدیگر و حفظ روابط تجاری بین خودشان قرارداد «گات» را امضا کردند و بعدها به سازمان	جلوگیری از اقدامات حمایت‌گرایانه کشورها علیه یکدیگر (تجارت آزاد)،

فصل دوم: درس هفتم | تجارت بین الملل

- آن چه پشت سر امضای این پیمان‌های تجاری یا نقض آن‌ها بوده است، همان **منافع ملی** کشورهاست. نظر «بیل کلینتون» رئیس جمهور وقت آمریکا در رابطه با **امضای پیمان نفتا** ← نفتا به معنای شغل و درآمد مناسب برای آمریکایی‌هاست. اگر من به این امر باور نداشتم، هرگز این معاهده را حمایت نمی‌کردم.
- **حفاظت از منافع ملی** ← گسستن از پیمان‌های تجاری و یا پایبندی به این پیمان‌ها می‌باشد.

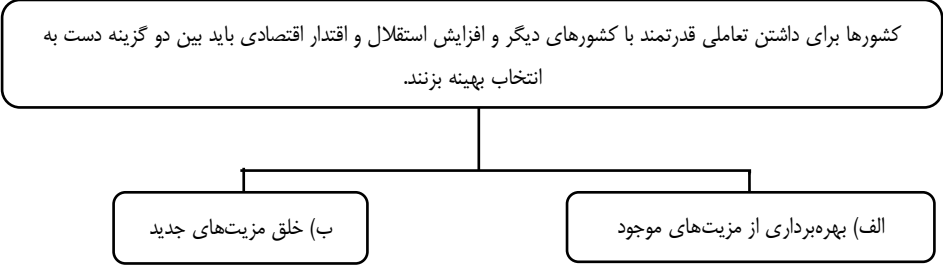
- **عدم پایبندی به پیمان‌های بین‌المللی، سابقه بلندی در سنت آمریکایی دارد و دولت‌های این کشور، بارها پیمان‌های بین‌المللی را نقض کرده‌اند، مانند خروج از:**
 - توافق آب و هوایی پاریس
 - توافق نامه آسیا- پاسیفیک
 - توافق برجام
 - پیمان جهانی سازمان ملل برای بهبود وضعیت مهاجران و پناهندگان

بیش تر بدانیم			
برخی از پیمان‌های تجاری در جهان			
نام	منطقه و توضیح	نام	منطقه و توضیح
APEC ✓	همکاری اقتصاد آسیا پاسیفیک	ASEAN ✓	اتحادیه ملل جنوب شرقی آسیا
SADC	انجمن توسعه آفریقای جنوبی	ECOWAS	انجمن اقتصادی ایالت‌های غربی آفریقا
COMESA	بازار مشترک آفریقای شرقی و جنوبی	CARICOM	انجمن و بازار مشترک کارائیب
EU	اتحادیه اروپا	MERCOSUR	بازار مشترک جنوبی
NAFTA ✓	پیمان تجاری آزاد آمریکای شمالی	CAFTA-DR	پیمان تجارت آزاد جمهوری دومینیکن، ایالات متحده آمریکای مرکزی

جنگ‌های تجاری و تحریم‌های اقتصادی

- **معایب تجارت خارجی و تمرکز بر مزیت‌های مطلق یا نسبی برای کشور ما:**
 - آسیب زدن به قدرت و استقلال اقتصادی کشور
- **دو عاملی که باعث شده که اقتصاددانان به **تحمیل خودکفایی** برای کشورها شیبه مشکلات کشورهای وابسته تولیدات داخلی و عدم وابستگی برای تأمین آن‌ها از خارج تأکید کنند.**
 - **معایب تجارت خارجی و تمرکز بر مزیت‌های مطلق یا نسبی** ← باعث شده تا اقتصاددانان و منتقدین **خودکفایی** را در قیود تجاری داخلی و عدم وابستگی برای تأمین آن‌ها از خارج تأکید کنند.
- **وابستگی در تأمین کالاهای راهبردی و ضروری مانند:**
 - زورگویی و خودخواهی برخی کشورها
 - می‌تواند موجب بهانه‌جویی و سلطه رقیب یا دشمن و نهایتاً ضعف و وابستگی کشور شود.
- **محصولات راهبردی** به محصولاتی گفته می‌شود که تولید آن‌ها در یک کشور بدون توجه به میزان سود، هزینه، بازار و ... انجام می‌شود.
- زندگی عموم انسان‌ها در جامعه شهری به خاطر تخصص‌گرایی و تولید براساس مزیت، **اقتصادی تک‌محصولی** است.
- تولید براساس اصل مزیت مطلق و نسبی ← تخصص‌گرایی و تقسیم کار می‌شود و این روند منجر به شکل‌گیری اقتصاد تک‌محصولی می‌شود.
- در فضای جهانی، اقتصاد تک‌محصولی، اقتصادی شکننده و آسیب‌پذیر است؛ زیرا اقتصاد تک‌محصولی در مواقع بحرانی، امکان تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری در مقابل تکان‌ها، مشکلات و تحریم‌ها را ندارد.
- راه‌های تأمین کالاهای وارداتی یا بازارهای فروش کالاهای صادراتی خود را گوناگون کند.

فصل دوم: درس هفتم | تجارت بین الملل

- عوامل مؤثر بر انتخاب بهینه در تجارت بین الملل و داشتن تعاملی قدرتمند با دیگر کشورها به این عوامل بستگی دارد:
- موقعیت رقبا
- میزان اعتمادی که به رقبا داریم
- موقعیت صنایع داخلی
- منابع و امکانات طبیعی و انسانی
- وضعیت بازار
- قیمت‌ها

بیش تر بدانیم

نگاهی به تحریم‌های اقتصادی

در طول تاریخ، کشورها برای دستیابی به اهداف اقتصادی، سیاسی یا ایدئولوژیک خود دست به **تحریم‌های اقتصادی** دیگر کشورها زده‌اند.

- در قرن نوزدهم، پس از این که قدرت دریانوردی و نیروی نظامی دریایی افزایش یافت، استفاده از محاصره‌ها نیز افزایش یافت، به طوری که کشورهای قدرتمند می‌توانستند برای مدت طولانی قدرت اقتصادی دولتی را هدف قرار دهند و آن را کنترل کنند.
- در سال‌های ابتدایی استقلال یافتن آمریکا و همزمان با جنگ‌های ناپلئونی در اروپا، تحریم‌های اقتصادی یکی از اصلی‌ترین اجزای سیاست خارجی ایالات متحده به شمار می‌رفت.
- تکنیک جنگ‌های اقتصادی در طول جنگ جهانی اول بیش از همه سال‌های قبل از آن توسعه یافت و ثابت کرد که این تکنیک‌ها بسیار مؤثرند.
- یک بررسی اجمالی از تاریخ تحریم‌های اقتصادی در سطح جهانی نشان‌دهنده آن است که دولت آمریکا سهم به‌سزایی در استفاده از سیاست تحریم اقتصادی داشته است. در مجموع حدود ۲۰٪ تحریم‌های اقتصادی جهان تا سال ۲۰۰۰، به وسیله آمریکا اعمال شده است.

<p>① بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و تسخیر سفارت آمریکا در سال ۱۳۵۸</p> <p>② در طول جنگ تحمیلی ← تحریم نظامی و غیر نظامی شده بود.</p> <p>③ در دهه‌های اخیر ← تحریم‌های مالی و تجاری شده است.</p>	<p>کشور ما بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در سه دوره توسط آمریکا تحریم شد</p>
--	--

▪ **تأثیر تحریم‌ها بر ایران**

<p>جنبه منفی</p> <p>۱ هزینه‌های زیادی به ایران تحمیل شده ۲ سطح رفاه جامعه کاهش یافت.</p>	<p>جنبه مثبت</p> <p>منافی برای بخش‌هایی از کشور به همراه داشت و نشان داد که اقتصاد ایران در مقایسه با کشورهای مشابه مقاوم است.</p>
---	---